

LENNART B:SON ULLER  
GÖRAN STRID:

ÖB 85

## Armén i ÖB 85

*ÖB 85 perspektivplan del 2 beskriver de krav som kommer att ställas på vårt försvar de närmaste tio åren. Svensk Tidskrift har vänt sig till de olika vapengrenarna för att få en belysning av deras speciella situation. Serien inleds här med armén. Det föreligger ett stort behov av en ökad mekanisering av anfallsförbanden vilka måste ledas av kvalificerade chefer på alla nivåer. Det borde också övervägas om en minskning av arméns yrkesofficerskader skulle kunna ske genom att det värnpliktiga befälet utnyttjades i större utsträckning.*

I ÖB 85 perspektivplan del 2 beskrivs säkerhetspolitiska och operativa krav på försvarsmakten i ett framtida tioårigt perspektiv. En viktig utgångspunkt för detta är den sk "hotbilden" i vårt när-område och hur den kan komma att te sig i en framtid. När det gäller stridskrafter skriver överbefälhavaren bla (vår kursivering):

"Ökad luft-, sjö- och markrörlighet samt den allt större frihet en angripare har i fråga om val av områden för sina insatser, ger nya förutsättningar för att genomföra såväl större operationer som mer begränsade företag."

"Sammantaget innebär ... förmågan att initiativrikt och flexibelt genomföra operationer efterhand förbättras".

"Den civila transporttekniken med bla Ro-Ro-fartyg medger snabbare lastning och lossning av landstigningsförband. Detta tillsammans med svävare och helikoptrar samt ett ytterligare utbyggt vägnät synes innebära fortsatt förbättrade möjligheter att välja olika anfalls- och invasionsriktningar samt att snabbt förstärka styrkorna i vårt närområde."

"Det är ... risk att militära operationer kommer att beröra *allt större områden*."

De krav som bör ställas på vårt militära försvar mot bakgrund av denna hotbild måste rimligen bli mycket höga. Vad beträffar vår armé, så kan det i sammanfattande form uttryckas i följande citerade avsnitt ur ÖB 85 (vår kursivering):

"Anfallsförmågan i olika typer av stridsmiljö behöver säkerställas ... hindra en angripare att få fast fot på svensk mark. Det krävs sålunda ... förbandstyper ges erforderlig effekt och modernitet

*Överstelöjtnanterna Lennart B:son Uller och Göran Strid är strategilärare på armélinjen vid Militärhögskolan och tillhör båda Generalstabskåren.*

för att i rörlig strid och med möjlighet till framgång kunna möta även angriparens modernaste förband.”

Detta utdrag tillsammans med övrigt innehåll i ÖB 85 pekar entydigt på ett stort och nödvändigt behov av bla en ökad mekanisering av våra anfallsförband vilka måste ledas av kvalificerade chefer på alla nivåer.

En helt avgörande fråga för vår armé är dess trovärdighet vad gäller möjligheterna att som en del av vårt militära försvar verka såväl fredsbevarande som krigsavskräckande. Omvärlden måste övertygas om arméns förmåga att göra sin del i försvaret av vårt land och – inte mindre viktigt – vi måste också själva ha förtroende för arméns förmåga i relation till en angriparens stridskrafter.

---

*Det vore förödande om arméns trovärdighet på allvar började ifrågasättas.*

---

Det vore förödande om arméns trovärdighet på allvar började ifrågasättas. Inte minst bland arméns yrkesofficerare – och bland dessa högre chefer för våra kvalificerade förband – har emellertid ett ifrågasättande kunnat noteras i ökad utsträckning. En av flera orsaker kan hänföras till arméledningens synsätt på arméns kvalitet mer som en fråga om materiel, än behovet av och kvalité på vår personal, chefer och underlydande, i krig. En annan orsak kan hänföras till politikernas ovilja att vara lojala mot de säkerhets- och militärpolitiska bedömningar man gör, kopplat till medelstilldelningen för vårt försvar.

Det är om detta denna artikel skall handla.

**Har vi råd?**

En frågeställning, som är nödvändig att diskutera i dessa sammanhang, är i vilken utsträckning Sverige har råd med ”ett efter våra förhållanden” starkt försvar. För närvarande (1984/85) utgör försvarskostnaderna ca 2,8% av BNP. För 10 år sedan (1974/75) utgjorde försvarskostnaderna 3,6% av BNP. En av många frågor som man rimligen bör ställa sig är vad det är som gör att Sverige inte bedöms behöva (kunna?) avsätta lika stor del av BNP i dag som för 10 år sedan. Svaret bör logiskt kopplas till förändringar i hotbilden. Så är det uppenbarligen inte eftersom dessa förändringar entydigt pekar i motsatt riktning.

I ÖB 85 redovisas på motsvarande sätt den procentuella förändringen i statsbudgetens utgifter mellan budgetåren 1973/74 och 1982/83. Den procentuella ökningen för de olika departementen är 65,9%.

För försvarsdepartementets vidkommande är ökningen 4,2% och utgör den lägsta ökningen i en unik särställning.

Några andra siffror som kan vara av intresse.

1983 års prisläge (Ur Militära Fakta 1983–1985):

Försvarsmakten	Milj kr
Arméförband	6 862
Marinförband	2 851
Flygförband	6 951
Operativ ledning	738
Övrigt	4 087
Summa	20 087

<i>Lyxkonsumtion</i>	<i>Milj kr</i>
Öl och läsk	6094
Kaffebröd m m	3551
Konfekt	4328
Chips och popkorn	692
Vin och sprit	11240
Summa	25905

Det kan tilläggas att vi årligen slänger bort mat för cirka 13 miljarder. Det är lika mycket som kostnaden för armén och flygvapnet.

Frågan är alltså om vi har råd med ett *starkare* svenskt försvar än vad vi har i dag. Vi tycker det.

#### **Fortsatt rationaliseringsbehov**

En förutsättning för ett starkare försvar är självfallet mer pengar. Särskilt är detta fallet om ansvariga – politiker och militärer – skulle våga formulera ambitionen att Sverige skall ha ett efter *de säkerhetspolitiska förhållandena* starkt försvar i stället för den mer bekvämt otydliga ambitionen ett "efter våra förhållanden starkt försvar". Välsignelsebringande i sammanhanget är dock att den allmänna värnplikten slås fast som en grund för försvaret. Utan den kan risken snabbt bli överhängande för att "våra förhållanden" fick legitimera en så långt gående urholkning att inte ens den mest förfarna utrikespolitiska visdom i vårt land kan förhindra att vår säkerhetspolitiska styrka allvarligt nedgår. Försvaret kan emellertid själv genom effektivare verksamhet bidra till att höja sin förmåga i krig. Detta sker i ÖB 85 genom fortsatta, skickligt ansatta samt, hittills, traditionellt lojalt och väl genomförda rationaliseringar, utveck-

lingsprojekt av organisation, ledarskap och utbildning m fl åtgärder.

Detta sker och har skett i en omfattning som vi har svårt att finna tillnärmelsevisa motsvarigheter till i övrig statlig förvaltning eller, för den delen, i de landstings- eller primärkommunala bastionerna. Armén har fått vidkännas indragningar av 6 förband de senaste 10 åren. Genom omfattande omlokaliseringar – delvis dock mycket dyrbara – har andra förband kunnat räddas undan dem som i sitt sparnit ibland tvingats bortse från de direkta kopplingarna mellan fredsorganisation och en effektiv krigsorganisation. Denna befästes inte bara av enheter med kvalificerad materiel utan jämväl av välutbildade soldater genomsytrade av skickliga chefers dagliga personliga engagemang för att med framgång lösa förbandens krigsuppgifter. Vardagsrationalisering, differentiering för att minska överutbildning under GU (grundutbildning) och RU (repetitionsutbildning), förbättring av värnpliktsuttagning är andra exempel på hur organisationen ständigt tuktas för bästa effekt.

---

*Årligen slänger vi bort mat för ca 13 miljarder – lika mycket som kostnaden för armén och flygvapnet.*

---

Detta arbete måste självfallet fullföljas. Vi frågar oss emellertid om armén nu inte är på väg att såga av livgivande grenar. Det är allvarligt när man i ÖB 85 talar om att utreda nedläggning av förband som producerar prioriterade bri-

gader – anfallsbrigader. Nedläggningen av Göta Livgarde 1980 var något liknande. Då var beslutet framtvingat främst av de skäl som låg bakom tillkomsten av Arvidsjaurförbandet. Liknande regionalpolitiska styrningar finns inte oss veterligt när man nu aktualiserar möjligheten att lägga ner två infanteriregementen och på sikt (inom 15 år) ett pansarregemente. Detta skulle kunna ske genom att ett annat regemente tillsammans med en närliggande arméskola (där befälskadern har som "huvudsysselsättning" taktik och stridsteknik) får överta ansvaret för "brigadproduktionen".

Redan nu är emellertid beslutsunderlag framtaget så långt att chefen för armén "anser att principen bör utgöra en av handlingsvägarna som skall granskas under det fortsatta arbetet inför försvarsbeslutet 1987". Han pekar särskilt på att åtgärder krävs med hänsyn till att "de nackdelar som uppstår är i huvudsak kopplade till hur det övergripande sammanhanget fred-kris (kupp) – mot – krig skall lösas". Blå understryks svagheten med att utnyttja en del av en skolas befäl som brigadkader. Även med de resonerang som förs för att mildra dessa och andra problem synes det vara ett steg som inte kännetecknas av "allt för krigsförbanden". Det avgörande kan och får inte vara, var det enklast går att finna framtida överskott i utbildningskapaciteten när det gäller att välja vilka kaserner som kan lämnas i besparingsyfte. Skall våra anfallsbrigader "i framtiden kunna slå angrিপarens moderna förband" krävs framförallt – om vi inte skall förlita oss på en nådetid efter mobilisering – ett under GU och RU uppbyggt förtroende mellan chefer och underlydande på alla

nivåer. Detta är enligt vår uppfattning inte möjligt att nå, annat än i undantagsfall, om inte cheferna har krigsförbandet som sin huvuduppgift. Befälskadern på en arméskola med "huvudsysselsättning" taktik och stridsteknik *skall inte och kan inte* ha krigsförbanden som huvuduppgift. Deras uppgift är att hängivet utveckla sina elevers förmåga och att medverka i utvecklingen av arméns uppträdande, organisation och materiel i krig. Chefer och lärare skall tas ut till skolan utgående från sin särskilda kompetens i dessa avseenden – andra hänsyn bör endast i undantagsfall tas.

---

*Armén har fått vidkännas in-  
dragningar av 6 förband de se-  
naste 10 åren.*

---

Mot denna bakgrund ter det sig förvånande att chefen för armén serverar detta bete för ständigt kostnadsjagande politiker eller åtminstone inte lika utförligt redovisat möjligheterna att lämna ytterligare motsvarande antal etablissemang inom övriga truppslag och genom större satsning på varvad utbildning samlokalisera än fler av dess regementen med närbelägna brigadansvariga myndigheter. Dessa är ju själva kärnan för arméns omedelbara krigsduglighet.

#### **Personalutveckling**

Ett annat obekvämt steg som kan övervägas är att utnyttja värnpliktssystemet maximalt i framtiden. Vi menar att man allvarligt kan överväga om inte det vore möjligt att minska arméns yrkesofficers-

kader genom att utnyttja värnpliktsbefälet i större utsträckning än idag också i utbildningen av deras blivande krigsförband. I Schweiz sker detta om än i ett annat utbildningssystem än det vi har. Det är delvis betingat av en rad förhållanden som inte är aktuella i Sverige men visar att det i princip inte vore en oframkomlig väg.

Vi behöver fortfarande i ett sådant antytt system fast anställda specialister och chefer på alla olika nivåer. Vi skulle emellertid efterhand kunna inrikta och begränsa rekryteringen mot detta och genom att fullt utnyttja de värnpliktigas höga kompetens skapa erforderlig befälstäthet i utbildningsarbetet. Detta kan kräva en ytterligare ökning av förstegsutbildningen än de VK 83 utrett och som är under införande i armén. Punktvis skulle äldre yrkesofficerare kunna medverka i högre grad än idag i det direkta utbildningsarbetet som handledare av värnpliktsbefälet.

---

*Chefen för armén har serverat ett bete för ständigt kostnadsjagande politiker.*

---

Genom att utnyttja de ungdomar som idag frikallas i samband med mönstringen eller grundutbildningen i depåjänst med krigsplacering vid depån eller i bevakningsförband skulle även minskningar kunna göras bland de civilanställda som inte är krigsplacerade i sin fredstida befattning (motsv). Vi tror att de värnpliktiga idag ställer upp för denna fördjupning av värnpliktstanken, vi tror också att de anställda – med ett succes-

sivt införande av denna vidgade värnpliktsmedverkan i arméns verksamhet utan att några personalminskningar sker annat än genom naturlig avgång – också kan förstå behovet av en sådan utveckling.

Chefens för armén satsningar på ledarskap och chefsutbildning har efterhand givit förbättrade resultat. Detta arbete går vidare i ÖB 85 och bör därmed säkerställa hög kvalitet hos våra befäl. Hög kvalitet måste emellertid paras med ett tillräckligt antal i övrigt lämpliga chefer i krig. Frågan är i hur hög grad befälsbehovsutredningens förslag tillåtits slå igenom. De principer för högsta ålderslagen som anges: 55 år och för personal i mob-reserv 60 resp personalersättningsreserv 65 år ter sig väl höga. Personalersättningsreserven är till för att ersätta stupade och skadade men även den som av andra skäl inte kan utöva sitt befäl tillfredsställande. Endast för ett litet antal befattningar kan då personal i åldern över 50 år normalt antas ha den fysiska och därtill kopplade psykiska förmågan. En reell personalersättningsreserv måste därför finnas i väsentligt yngre åldersskikt. ÖB 85 ambition att – inom given personalram – öka utrymmet för antalet yngre officerare är därför lovvärd. Vad som bl a diskuteras är till del en återtagning av statsmakternas olyckliga beslut om höjd pensionsålder i början av 70-talet. Lika beklaglig som den reformen var – fotad på skäl där krigsorganisationens behov föga beaktades – lika värdefullt vore det om ÖB 85 strävan kunde vinna gehör.

Om denna samt övriga åtgärder för att stimulera förtidsavgångar och omplacementar till civila tjänster inom försvaret

inte ger tillräckligt resultat och därmed erforderligt utrymme för nyrekrytering måste så vitt vi förstår Befälsbehovsutredningens förslag delvis övervägas ytterligare. Det bör i sammanhanget framhållas att vårt förslag om väsentligt ökat utnyttjande av värnpliktsbefälets medverkan i utbildningsarbetet gör det möjligt att skärpa inriktningen ytterligare av nyrekryteringen mot en högre kvalitet. Detta skulle också kunna bidra till att möta de problem som här diskuterats. Över huvud taget måste – i synnerhet i låga ramar – den personella kvalitén i krigsorganisationen särskilt uppmärksammas. Detta gäller rekryteringen men också utbildningen av såväl värnpliktiga som befäl – på alla nivåer, från officershögskolor till Militärhögskolans högre kurser. Den personella kvalitén kan inte växlas mot större materielinnehåll.

#### **Arméns mekanisering**

Avslutningsvis skall också beröras arméns kanske viktigaste fråga för framtiden: mekaniseringen och pansarorganisationen. Vi kommer med stor sannolikhet att behöva en pansarorganisation motsvarande dagens även i framtiden för strid i öppen terräng vid kust. Detta fastslås också i ÖB 85. Vad som emellertid tål att diskuteras är om inriktningen av den framtida "stridsvagnsfunktionen" kan anstå till försvarsbeslut 1992. Flera utländska arméer, bla Danmarks och Norges, inför redan nu stridsvagnar med bla 12 cm kanon med hänsyn till hotstridsvagnarnas utveckling. I de brohuvudstrider vi måste kunna nå framgång i för att med egen kraft kunna avvärja en kustinvasion – utan att tvingas till

osäkra och långvariga strider på djupet av vårt territorium – kommer en angripare redan under första dygnet att kunna disponera stridsvagnar, där vår nuvarande 10,5 cm kanon även med modern ammunition endast under gynnsamma betingelser når erforderlig verkan. Tekniska genombrott som inför ett beslut 1992 förändrar denna bedömning finns inte grundad anledning att förvänta.

---

*Man kan allvarligt överväga att minska arméns yrkesofficerskader genom att utnyttja värnpliktsbefälet.*

---

Skall vi inte i framtiden behöva förlita oss på att kunna få köpa en stridsvagn utifrån, vilket av många skäl vore olyckligt, innebär ÖB 85 ställningstagande i denna fråga att vi riskerar att först mot sekelskiftet ha en stridsvagn som mäter sig med dagens utländska. Detta innebär konkret att riskerna ökar efterhand att vi tvingas till strid på djupet av vårt land – inte bara mot luftlandsättningar som vi, sedan lång tid, har måst räkna med att ta upp strid med – utan mot det väsentligt allvarligare: ur ett etablerat brohuvud framryckande mekaniserade divisioner. Det kan finnas en rad skäl för att inte aktualisera frågan inför 1987 års försvarsbeslut – här har endast vår syn på en del av konsekvenserna framhållits.

Vad gäller arméns mekaniseringsgrad är skillnaderna mellan de olika nivåerna dramatiska. Inom ÖB 85-nivån som ger oss en utveckling i takt med omvärlden kan totalt 3850 miljoner satsas på det

nya lätta stridsfordonet mot 2 500 milj kr i övriga nivåer. För splitterskyddade personaltransportfordon ger ÖB-nivån 1365 milj kr, programplanenivån 215, plusnivån 520 och lägsta nivån 110 milj kr. Om vi räknar med ett styckepris på ett lätt stridsfordon på 10 mkr får vi 250 fordon mot ÖB 85 nivån som ger drygt 50% fler, nämligen 385. Med ett styckepris på 5 milj kr per splitterskyddat personaltransportfordon får vi ca 20, 45 resp 100 i lägsta, dagens resp plusnivån mot 275 i ÖB-nivån. Som ett rent *åskådningsexempel* – utan att vi därmed har uttryckt någon uppfattning om det organisatoriska utnyttjandet mm av denna materiel – skulle grovt en bataljon, två bataljoner resp en brigad mot nära tre brigader kunna ges splitterskydd.

Vad detta sammantaget innebär för vår förmåga till framgång i strid mot lufttrupp, *först* landstigande förband, en angripares terrängrorliga mekaniserade

kringgångsförband och för våra möjligheter till längre snabba omgrupperingar även med det aktuella lufthotet torde inses lätt. Detta är alltså beslut som är direkt kopplade till våra förbands överlevnad, våra möjligheter att tidigt slå tillbaka ett angrepp mot våra kuster och ge försvaret av övre Norrland den seghet som våra ansträngningar där i övrigt ger möjlighet till. Beslutet och ansvaret vilar på politikerna, som är överens om det hot denna artikel inledningsvis refererat och utgått ifrån.

ÖB 85 ger ett bra ekonomiskt underlag för nödvändiga beslut. Frågan gäller om välfärdsstaten klarar de uppoffringar andra demokratier redan börjat göra. Mekaniseringen inom armén kostar i ÖB-nivån 2 500 milj kr under 10 år, dvs 250 milj kr per år – långt mindre än hälften av vad svenska folket anser sig ha råd att lägga på chips och popcorn. Det kostar att vara alliansfri.